

SAHÂBENİN OLUMSUZ DAVRANIŞLARI KARŞISINDA HZ. PEYGAMBER'İN TAVRI

İhsan ARSLAN*

Özet

Hız. Peygamber ve sahâbe arasındaki ilişki hem ilke hem de uygulama bakımından büyük öneme sahiptir. Vahye muhatap olan ilk nesil, günlük hayatın bir gereği olarak birtakım yanlış fiillerde bulunmuşlardır. Hız. Peygamber, olumsuz eylemlerde bulunan sahâbeye, insan olmaları açısından yaklaşmış ve davranışlarını bu çerçevede değerlendirmiştir. Ayrıca o, muhataplarına kibar ve nazik bir şekilde davranmış, yanlış yapmaları durumunda genel ifadeler kullanmak suretiyle kişilerin toplum içerisindeki konumunu dikkate alarak hem ferdi hem de toplumu eğitmeyi amaçlamıştır. İslâm'ın ilke ve prensiplerinin çiğnenmesi durumunda ise Hız. Peygamber, kuralları ihlâl edenlerin mevki, makam ve sosyal statülerine bakmadan dinin emrettiği şekilde muamelede bulunmuş; adaletin tecellisine, toplumsal huzur ve barışın teminine büyük özen göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Peygamber, sahâbe, insan, davranış, tavır.

Prophet's Attitude Towards The Companions' Negative Behaviours

Abstract

The relationship between the Prophet and his companions has great importance both in terms of theory and praxis. The first generation who were subject to the revelation conducted some wrong deeds as a necessity of daily life. Prophet approached the companions conducting wrong deeds in terms of their humanity and evaluated their behaviours within this frame. Moreover, he behaved his collocutors kindly and gently, in case of their wrong deeds using general expressions he aimed at education the society and the individual by taking into account the status of the people in the society. In case of breaching the rules of Islam, Prophet treated as the religion orders without considering the breachers' position, class and social status; paid utmost attention to the establishment of the justice, provision of social comfort and peace.

Key Words: Prophet, companions, human, behaviour, attitude.

* Yrd. Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı, ihsanarslan70@hotmail.com

Giriş

Hız. Peygamber, söz, fiil ve takrirleriyle Müslümanlar için en güzel örnektir.¹ İlahî mesajın ilk muhatapları olan sahâbe de, Hız. Peygamber'in etrafında bulunarak onun tarafından yetiştirilmeleri sebebiyle daha sonra gelecek nesillere hem prensip hem de uygulama bakımından örnektir. Sahâbe, insan olmaları hasebiyle zaman zaman bazı olumsuz tavırlar sergilemişler ve bu nedenle uyarılmışlar, kimi zaman da cezalandırılmışlardır. Bu durumun Hız. Peygamber'in sahâbeye, sahâbenin Hız. Peygamber'e bakışında herhangi bir değişiklik meydana getirmediği görülmektedir. Çünkü Hız. Peygamber, sahâbeye beşer nazarıyla bakmış ve onların tutumlarını bu bağlamda değerlendirmiştir. Sahâbeye duyulan saygı ve bunun doğal bir sonucu olarak onlar tarafından ortaya konulan bazı davranışların kendilerine yakıştırılmaması, onları beşer düzleminde anlama yerine insanüstü varlıklar olarak telakki edilmesi, günümüz dünyasının sahâbe algısında görülen önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Bazı sahâbîler insan olmalarının tabii bir gereği olarak günlük yaşamlarında hırsızlık yapma, zina etme, içki içme ve iftira atma gibi birtakım olumsuz icraatlarda bulunmuşlardır. Bu tür fiilleri yapan peygamber neslini kınama, tahkir etme ve aşağılama gibi tutumlardan kaçınarak onların sergiledikleri bu tür eylemler karşısında Hız. Peygamber'in takındığı tavırlarda günümüz Müslümanlarının alması gereken ibretler olduğu kanaatindeyiz. Bu çalışma, bazen olumsuz davranışlar sergileyen, bazen yanlış inanç temayüller içerisinde olan ve bazen de İslâmî emirleri ihlâl eden sahâbeye karşı Hız. Peygamber'in tavrını örneklerle ortaya koymayı amaçlamaktadır.

120 | db

1- Sahâbe'nin Olumsuz Davranışları Karşısında Hız. Peygamber'in Tavrı

Duygu, düşünce ve irade sahibi olan sahâbe, sosyal yaşamın getirmiş olduğu şartlardan dolayı Hız. Peygamber'e, birbirlerine ve yabancılara karşı birtakım menfi davranışlarda bulunmuşlardır. Bu davranışların neler olduğunu ve muhatapların birbirlerine nasıl muamelede bulduklarını örneklerle açıklamaya çalışalım.

¹ Ahzâb 33/21.

a- Sahâbenin Peygamber'e Karşı Olumsuz Davranışlarında Hz. Peygamber'in Tavrı

Bir gün Rasûlüllah'ın huzuruna genç bir delikanlı gelerek zina etmek izin istedi. Orada bulunanlar, hayretler içinde genci ayıplamaya, terslemeye hatta bağışmaya başladılar. Rasûlüllah ise, yumuşak bir sesle “yaklaş” buyurdu. Sonra gencin doğruyu bulması için şu soruları sordu: “Annenle zina yapılmasını ister misin?” Genç: “Yoluna kurban olayım hayır istemem ya Rasûlallah!” diye cevap verdi. Hz. Peygamber: “Diğer insanlar da anneleriyle zina yapılmasını istemezler” diyerek gence soru sormaya devam etti: “Peki, kızın için böyle bir şey düşünür müsün?” Genç: “Olamaz, ya Rasûlallah!” dedi. O, insanların da kızları için zinadan hoşlanmayacaklarını belirtti ve aynı şekilde kız kardeşi, halası ve teyzesi için de benzeri soruları sordu, aldığı cevaplar üzerine insanların da bu mahremleri hakkında zinaya razı olmayacaklarını ifade ettikten sonra elini gencin göğsüne koyup: “Ya Rabbi! Bunun günahını bağışla, kalbini temizle ve namusunu muhafaza et!” diye duada bulundu. Genç tam manasıyla ikna olmuş ve onun duasıyla itmi'nâna kavuşmuş olarak Rasûlüllah'ın huzurundan ayrıldı; bir daha kesinlikle herhangi bir kötülüğe meyletmedi.²

² Ahmed b. Hanbel, V, 256-257;Kaynaklarda bu gencin adı Cüleybîb olarak geçmektedir. Bu olaydan sonra Hz. Peygamber, Cüleybîb'i evlendirmek için bir sahâbiye: “Kızına talibim” dedi. Kızını kendisi için istediğini zanneden sahâbî: “İsteğin başım gözüm üzerine, onur ve şeref duyarım Ya Rasûlallah” diyerek sevincini belirtti. Yanlış anlaşıldığını düşünen Hz. Peygamber, kızını kendim için değil Cüleybîb için istiyorum değince sahâbî durakladı ve: “Annesiyle görüşmem ve onun iznini almam” gerekir diyerek evine gitti. Kızına Hz. Peygamber'in talip olduğunu söyleyince hanımı bu habere çok sevindi. Onun bu sevincini gören eşi, kızını Hz. Peygamber kendisi için istemiyor deyince eşinin sevinci yarıda kaldı ve şaşkınlık içerisinde “Kim için istiyor” diye sordu. Eşi: “Cüleybîb” diye cevap verdi.Hanımı, Cüleybîb'in daha önceki hayatına nispetle “Ne Cüleybîb mi!? Kızımızı kimler istedi de hiçbirine vermedik. Hz. Peygamber Cüleybîb'den başkasını bulamamış mı? diye ileri geri söylenmeye başladı. Eşinin bu olumsuz tavrını gören sahâbî, Rasûlüllah'a Cüleybîb'e kızlarını vermeyeceklerini söylemek üzere ayağa kalktı. Anne ve babasının konuşmalarını duyan genç kız: “Kendisini evlendirmek için aracılık yapmanın kim olduğunu” sorunca annesi: “Rasûlüllah” diye cevap verdi. Bunun üzerine genç kız: “Rasûlüllah beni birine uygun görüyor, siz buna karşı çıkıyor ve bu teklifi reddediyorsunuz, öyle mi? Rasûlüllah beni birine uygun görüyorsa, siz de uygun görün. Zira o, benim aleyhime olacak bir şeyi yapmaz” diyerek Hz. Peygamber'e olan bağlılığını ortaya koydu. Aile, Hz. Peygamber'e haber göndererek kızlarının Cüleybîb ile evlenebileceğini bildirdi. Bu duruma çok sevine Hz. Peygamber bu iki çifti evlendirdi. Çıktığı bir savaşta şehit düşen Cüleybîb hakkında Hz. Peygamber: “O bendendir, ben de ondanım” diyerek ona olan sevgisini ortaya koymuştur. Ahmed b. Hanbel, III, 136; IV,422, 425; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 131; Muhammed Yusuf el-Kandehlevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1993, II, 671-672.

Rasûlüllah'ın gence uyguladığı metod, kişiye doğru yolu gösterme açısından çok önemlidir. Çünkü Allah Rasûlü, gencin yakın akrabalarını örnek göstermek suretiyle aklına hitap ederek, yapacağı işin çirkinliğini kendisinin bulmasını istemiş, bunda da oldukça başarılı olmuştur. O ilk anda zinanın büyük bir günah olduğunu söyleseydi, genç ikna olmayabilirdi. İslâmî kaygı ve endişe taşımayan kişilere, Allah'ın emir ve nehiyleri anlatılırken bu peygamberî yöntemin göz önünde bulundurulmasının, muhatabı ikna etmek için olumlu sonuçlar vereceği muhakkaktır. Sahâbenin gence olan tavrını ise normal karşılamak gerekmektedir. Çünkü önemli ve saygın kişilerin bulunduğu bir ortamda aynı istek ve taleple gelen kişi veya kişilere karşı bizlerin de tavrının benzer şekilde olacağına kuşku yoktur.

Hız. Peygamber, gençlerin hataya meylini bilir ve onlara karşı sabırlı, anlayışlı ve müsamahakâr davranırdı. Sahâbeden Ebû Mahzûre isimli şahsın hatırası bu hususta ilginç bir örnek teşkil etmektedir: Hız. Peygamber Huneyn savaşından dönüyordu. Ben de hepsi Mekkeli olan on kişilik bir grup gençle beraberdim. Gönlüm gerçek anlamda İslâm'a ısınmamıştı. Bu esnada Rasûlüllah'ın müezzini ezan okumaya başladı. Biz de bir köşeye saklanıp müezzinin sesini alay ederek tekrarlamaya başladık. Yaptıklarımızı Rasûlüllah da duymuştu. Ezan bittikten sonra 'şunların içinde güzel sesli biri var' diye gönderdiği adamlar bizi alıp onun huzuruna götürdüler. Yanına vardığımızda: "Güzel sesli hanginiz" diye sordu. Arkadaşlarım beni gösterdiler. Rasûlüllah beni yanına çağırdı ve ezan okumamı istedi. Bu esnada Hız. Peygamber'den hiç hoşlanmadığım halde çaresizlik içerisinde önünde ezan okudum. Ezanı bitirdiğim zaman bana bir miktar para verdi. Daha sonra da alnımı öpüp sırtımı sıvazladı. Bunun üzerine ben de: "Ey Allah'ın elçisi, Mekke'de ezan okumama izin verir misin" dedim. O da izin verdiğini söyledi. İşte o anda bende Rasûlüllah'a karşı duyduğum hoşnutsuzluktan eser kalmadı, gönlüm ona karşı sevgi ile doldu. Mekke'ye geldim ve onun emriyle müezzinlik yapmaya başladım.³

³ Ahmed b. Hanbel, III, 409; İbn Mâce, Ezân 2; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünenü Nesâi*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, Ezân 5, 6; Abdullah Muhammed b. Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk.: Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Ceyl, Beyrut 1992, IV, 1751-1754; İzzüddin Muhammed b. Muhammed Abdilkeram b. Abdilvahid eş-Şeybânî, *Üsdü'l-Ğâbe fî Marifeti's-Sahâbe*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1989, V, 278-279; Ahmed b. Ali el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995, V, 521-522.

Yıllarca İslâm'a cephe alan Mekkeliler, Mekke'nin fethinden sonra İslâm'a girmek durumunda kalmışlardır. İslâm'ı isteyerek benimseyenlerin yanında istemeyerek kabul edenler de bulunmaktadır. Ebû Mahzûre de İslâm'a gönül rahatlığıyla inananlardan biri değildi. O, Hz. peygamber'e ve İslâm'a tepkisini ezanın duyulmasına mani olarak ortaya koymaya çalışmaktadır. Onun bu menfi davranışı karşısında Hz. Peygamber'in tavrı çok manidardır. O, karışıklık içerisinde gencin sesinin güzelliğini fark ederek yanına çağırması ve kendisine ezan okutması, Hz. Peygamber'in gençlere verdiği değeri göstermektedir. Ebû Mahzûre yaptığı bu davranışı karşısında azarlanmayı, kınanmayı hatta cezalandırılmayı beklerken böyle bir iltifatla karşılaşması, onun Allah Rasûlü'ne ve İslâm'a bakışında önemli derecede değişiklikler meydana getirmiştir.

Allah Rasûlü bir şey yaptı ve o konuda ruhsat verdi. Bir grup bu durumu hoş karşılamayıp gereğini yapmaktan kaçındılar. Bu haber, Hz. Peygamber'e ulaştıca bir hutbe irad ederek şöyle buyurdu: "Bir gruba ne oluyor ki, benim yaptığım şeyi yapmaktan kaçınıyorlar. Allah'a andolsun ki, ben Allah'ı onların en iyi bileniyim ve ondan en çok korkanıyım."⁴

Başka bir örnekte ise olay daha canlı bir şekilde şöyle anlatılmaktadır: "Rasûlüllah, ashâbına arka arkaya oruç tutmayınız" deyince ashâb " O halde sen niçin arka arkaya oruç tutuyorsun? dediler. Allah Rasûlü "Ben sizin gibi değilim. Rabbim beni doyurur ve içirir" dedi. Ashâb, böyle bir açıklama karşısında bile arka arkaya oruç tutmaktan vazgeçmedi. Rasûlüllah, onlara doğru yolu göstermek için onlarla birlikte arka arkaya iki gün iki gece oruç tuttu. Daha sonra hilâli gördüler. Hz. Peygamber "Hilâlin görülmesi gecikseydi, onlara ders vermek ve yaptıkları işin yanlış olduğunu göstermek için arka arkaya oruç tutmalarını artırırdım"⁵ buyurdular.

Hiz. Peygamber döneminde bile aşırılık içerisinde olup Rasûlüllah'ın verdiği ruhsatı kullanmayanlar vardı. Rasûlüllah bu tür insanları sert bir şekilde ikaz ederek yaptıkları işin yanlış olduğunu ifade etmiştir. Rasûlüllah, kimi insanlara yumuşak bir dille, kimilerine de

⁴ Buhârî, İ'tisam 5; Müslim Fedâil 127; Şemsüddin Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Saîd el-Kirmânî, *el-Buhârî bi Şerhi'l-Kirmânî*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1981, XXV, 45-52; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, XV, 294-306; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XIII, 289-294.

⁵ Buhârî, İ'tisam 5; Kirmânî, *el-Buhârî bi Şerhi'l-Kirmânî*, XXV, 45-52; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, XV, 294-306; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XIII, 289-294.

sert ifadeler kullanarak doğru yolu göstermiştir. Dinde aşırılık, bir takım sorunları beraberinde getirmektedir. Uygulama safhasında ise aksayan pek çok yönleri ortaya çıkar. İslâm dini, insanlara takatleri ölçüsünde yük yüklemektedir. Hz. Peygamber insanlara ibadetler konusunda itidali elden bırakmamalarını tavsiye ettiği halde, bu tavsiyeye uymayan bazı insanları kınamıştır. O, onların yaptığı hareketlere göz yumsaydı, diğer insanlar “Allah Rasûlü yapılan bu tür hareketleri onaylıyor” diyerek aynısını yapmaya kalkarlardı. Bunun sonucunda da din, sosyal hayattan uzak dar kalıplar içerisine sıkıştırılmış olurdu. Bu durum, evrensel özelliğe sahip olan İslâm dininin geniş halk kitlelerine ulaşmasına mani olurdu. Bu sebeple Hz. Peygamber, bu tür eğilimleri sonuçları açısından topluma zararlı olacağını tahmin ettiğinden onaylamamıştır.

Hz. Peygamber, Ezd kabilesinden İbn Lütbiyye denilen birini zekât toplamak üzere memur tayin etti. Bu şahıs görevini tamamlayıp döndüğünde Rasûlüllah’a topladığı zekâtı işaretle: “Bunlar sizindir, bunlar da bana hediye olarak verilenlerdir” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kalktı ve Allah’a hamd ve senâda bulunduktan sonra şöyle bir hutbe irad etti: “Ben bir memur görevlendiriyorum, sonra da bana; ‘bu size ait olandır, bu da bana hediye edilenlerdir’ diyor. Bu kişi sözünde doğruysa annesinin veya babasının evinde otursaydı, kendisine bunlar hediye edilecek miydi? Allah’a yemin olsun ki, sizden her kim hakkı olmayan bir şeyi alırsa, kıyamet günü onu sırtına yüklenmiş olarak Allah’ın huzuruna çıkacaktır.”⁶

Memur arzu edilen şekilde davranmayınca Hz. Peygamber bu durumdan hoşnut olmadığını hutbe irad ederek ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber yaptığı konuşmada olaya karışan kişiyi muhatap alarak değil de, genel ifadeler kullanarak uyarılarda bulunması, onun ne kadar nazik ve insan onuruna saygılı davrandığını gözler önüne sermektedir. Çünkü yapılan eylem ne kadar yanlış olsa da

⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, Hiyel 15; Cuma 29; Zekât 67; Hibe 17; Eymân 3; Ahkâm 24, 41; Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, İmâret 7; Ebû Dâvud Süleyman b. el-Eş'as, *Sünenü Ebî Dâvud*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, İmâret 11; Ebu'l-Abbâs Şehâbüddin Ahmed el-Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî li Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1990, VI, 34-36; XV, 155-157, 185-186; Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, Kahire 1987, XIII, 175-179; Bedrüddin Ebî Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-Arabî, Beyrut ts. VI, 274.

kişinin hatasının toplum içerisinde isim belirtilerek ifade edilmesinin muhatabı oldukça rahatsız edeceği muhakkaktır. Hz. Peygamber, bir kişinin yaptığı hatayı dikkate alarak bütün toplumu eğitme amacını taşımaktadır. Böyle bir yaklaşım tarzı hem daha etkili hem de daha faydalıdır.

Hz. Peygamber her zaman barıştan yana olmuş, mecbur kalmadıkça savaşa başvurmamıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de "Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et, çünkü O iştir, bilendir"⁷ buyrulmaktadır. Hz. Peygamber barış ortamını oluşturup insanların huzura kavuşmaları için çok uğraşmış, bazen de Müslümanların ilk anda kabul edemeyecekleri şartları onaylayarak, onların şaşkınlık içerisinde olmalarına sebep olmuştur.

Hz. Muhammed hicretin altıncı yılında bin dört yüz kişiden oluşan ashâbıyla birlikte Medine'den Mekke'ye Kâbe'yi ziyaret etmek amacıyla yola çıktı. Kureyş, Hz. Peygamber'in Mekke'ye doğru geldiğini haber alınca, kendisini doğup büyüdüğü ve çok sevdiği şehre sokmamak için savaş durumu alıp, Hâlid b. Velid komutasında bir öncü birliğini de Rasûlullah'a mani olması için gönderdi. Bu durumdan haberdar olan Hz. Peygamber barışı arzuladığı için başka bir yoldan gitmeyi tercih etti. Hudeybiye denilen yere gelindiği zaman Hz. Peygamber ordunun burada karargâh kurmasını istedi. Elçiler bazında görüşülmeye başlandı. Sonunda Kureyş, Süheyl b. Amr'ı Rasûlullah ile anlaşma yapması için görevlendirdi.⁸

İlk müzakere ve muhalefet, vesikanın başına yazılacak olan ibare üzerinde cereyan etti. Hz. Peygamber, kâtibi Ali b. Ebî Tâlib'i çağırarak vesikanın başına, "Bismillahirrahmanirrahîm" yazmasını emretti. Kureyş'in temsilcisi olan Süheyl b. Amr buna itiraz ederek "Biz Rahman ve Rahîm'in ne anlama geldiğini bilmiyoruz" dedi ve "Bismikellâhümme" ibaresinin yazılmasını istedi. Müslümanlar buna itiraz ettiler ve "Bismillahirrahmanirrahîm" yazılması talebinde bulundular. Ancak Rasûlullah, Süheyl b. Amr'ın isteği doğrultusunda Ali b. Ebî Tâlib'e "Bismikellâhümme" yazmasını emretti ve

⁷ Enfâl 8/61.

⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III-IV, 308-316; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 165-169.

emir yerine getirildi.⁹ Böylece Hz. Peygamber'in hoşgörüsü sayesinde bu sorun aşılmış oldu.

Anlaşmayı yapan tarafların kullanacakları unvan da sorun oldu. Allah Rasûlü, kâtibi Ali b. Ebî Tâlib'e "Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed ile Süheyl b. Amr arasında imzalanan sulh antlaşmasıdır" cümlesini yazmasını istedi. Kureyş delegesi buna da itiraz etti ve şöyle dedi: "Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilmiş ve tasdik etmiş olsaydık, seni Kâbe'yi ziyaret etmekten men etmez ve seninle savaşmazdık." Kureyş delegesi bu cümleden "Rasûlüllah" kısmının kaldırılıp yerine "Muhammed b. Abdillâh" yazılmasını talep etti. Rasûlüllah yapılması istenilen bu değişikliğin risaletine herhangi bir şekilde hâle getirmeyeceğini çok iyi bildiğinden dolayı şöyle dedi: "Sizler beni yalanlasanız da ben, Allah'ın Rasûlüyüm."¹⁰ Daha sonra Rasûlüllah Ali b. Ebî Tâlib'e "Rasûlüllah" lafzını silip "Muhammed b. Abdillâh" yazmasını emretti. Ali b. Ebî Tâlib, "Rasûlüllah lafzını asla söylemeyeceğini söyledi. Ali b. Ebî Tâlib'in kararlılığını gören Rasûlüllah, "Onun yerini bana göster" dedi. Ali b. Ebî Tâlib, Rasûlüllah'a yerini gösterince o, "Rasûlüllah" lafzını sildi ve "Muhammed b. Abdillâh" ibaresini yazdı.¹¹ Tartışılan bu madde Hz. Peygamber'in çabaları sonucunda: "Bu, Muhammed b. Abdillâh ile Süheyl b. Amr arasında imzalanan sulh antlaşmasıdır"¹² diye son şeklini aldı.

"Mekkeli Müslümanlardan veya müşriklerden biri Medine'ye giderek Müslümanlara iltica ederse, Kureyş'e iade edilecek, fakat Müslümanlardan biri Mekke'ye gelirse, Kureyş onu teslim etmeyecektir" maddesi Müslümanların tepkisine neden oldu. Muâhedenin mürekkebi kurumadan Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel elleri ve ayakları zincirli olarak Müslümanların karargâhına geldi. Süheyl b. Amr oğlunu görünce, "Ey Muhammed! Seninle üzerinde anlaşacağım şeyin ilki oğlumu bana iade etmendir" dedi. Hz. Peygamber ise bu madde üzerinde henüz anlaşmadıklarını söyleyince Kureyş delegesi: "Oğlumun geri verilmemesi durumunda hiçbir şey üzerinde seninle anlaşmayacağım" dedi. Daha sonra Ebû

⁹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III-IV, 317; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 77. Buhârî, Şurût, 15.

¹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III-IV, 317; Buhârî, Şurût 15; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 169; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, VI, 217-237.

¹¹ Buhârî, Sulh 6; Müslim, Cihâd 92; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, VI, 174-178.

¹² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III-IV, 317, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 169.

Cendel, “Ey Müslümanlar! Müslüman olarak geldiğim halde dinim konusunda beni fitneye düşüren, bana her türlü işkenceyi yapan müşriklere beni iade mi edeceksiniz?” dedi. Ebû Cendel'in konuşması ve görüntüsü Müslümanları derinden sarsmıştı. Hz. Peygamber: “Ey Ebû Cendel! Sabret. Allah sana sabretmenin karşılığını verecektir, sen ve seninle birlikte olan mustaz'aflara Allah yakında bir kurtuluş yolu verecektir. Biz bu kavimle bir sulh antlaşması yaptık. Bundan dolayı seni onlara veriyoruz” dedi.¹³ Bu duruma çok içerleyen Hz. Ömer, Rasûlüllah'a gelerek: “Sen gerçekten Allah'ın Peygamberi değil misin?” dedi. Hz. Peygamber: “Evet, Allah'ın peygamberiyim” dedi. Yine Hz. Ömer “Bizler hak yolda, düşmanlarımız ise batıda değil mi? diye sorunca Hz. Peygamber: “Evet” dedi. “Ben Allah'ın Rasûlüyüm, hiçbir konuda ona isyan edemem, o bana yardım edecektir” diyerek sözlerine devam etti. Hz. Peygamber'in verdiği cevaptan tatmin olmayan Hz. Ömer, aynı soruyu Hz. Ebû Bekir'e sordu. Ebû Bekir de Hz. Peygamber'in verdiği cevaba benzer cevap verdi.¹⁴

Hudeybiye antlaşmasında Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'in “Bismikellâhümme ve Muhammed b. Abdillâh” yaz emrini yerine getirmekten kaçınması, Allah Rasûlü'ne karşı olduğu için değildir. Onun böyle davranması, nübüvvet makamına saygısı, Allah Rasûlü'ne sevgisi ve İslâm'a bağlılığındandır. Hz. Ömer'in davranışında etkili olan nokta ise, İslâm'a girdiği için zulme uğrayan ve bu durumdan kurtulmak için bir yolunu bularak zincirli bir şekilde Müslümanlara sığınan Ebû Cendel'in antlaşma gereğince iade edilmesidir. Aslında bu hâdise bütün Müslümanlara ağır gelmiştir. Herkes bu meseleyi kendi içerisinde tartışırken Hz. Ömer toplumun sözcüsü niteliğinde durumu Hz. Peygamber ile konuşmayı tercih etmiştir. Onun ‘Sen gerçekten Allah'ın peygamberi değil misin? sorusu ağır bir ifadedir. Ancak Hz. Peygamber'in ona verdiği ‘Evet’ cevabı bir o kadar anlamlıdır. Çünkü Hz. Peygamber, Hz. Ömer'in olayın etkisi altında duygu ve hislerine hâkim olamadığını düşünerek bu davranışından dolayı kendisini kınamamıştır. Olayın sıcaklığından dolayı yaptığı hatanın farkında olmayan Hz. Ömer

¹³ Buhârî, Şurût 15; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 169-170; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, VI, 217-237; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, V, 388-415.

¹⁴ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III-IV, 317; Buhârî, Şurût 15; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülük*, II, 116-124; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 200-204; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 173-176; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, VI, 217-237; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II, 358-372 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev.: Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık ve Ticaret, İstanbul 1993, I, 253-260.

daha sonra “Söylediğim sözden korktuğum için, Allah’ın affına mazhar olmayı ümit ederek o gün yaptığım hareketten dolayı sadaka verir, oruç tutar, namaz kılar ve köle azad ederdim” demiştir.¹⁵

Hudeybiye antlaşması imzalandıktan sonra Hz. Peygamber: “Kalkınız, kurbanlarınızı kesiniz sonra da tıraş olunuz” dedi. Hatta Hz. Peygamber, bu uyarıyı üç defa tekrarlamasına rağmen hiç kimse bu yönde bir harekette bulunmadı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, hiç kimse emri yerine getirmeyince hanımı Ümmü Seleme’ye gelerek durumu anlattı. Ümmü Seleme: “Ey Allah’ın Nebisi! Bunun olmasını istiyorsan, hiç kimseyle konuşmadan kurbanımı kes, tıraşını ol” önerisinde bulundu. Hz. Peygamber, hiç kimseyle konuşmadan kurbanını kesip tıraş oldu. Ashâb, Hz. Peygamber’in bu hareketini görünce kurbanlarını kesip tıraş oldular. Hatta üzüntü ve kederlerinden dolayı neredeyse birbirlerini öldüreceklerdi.¹⁶

128| db

Kabe’yi tavaf edeceklerine dair Hz. Peygamber’in rüyasının gerçekleşeceğine kesin gözüyle bakan, bu amaçla Medine’den hareket eden Müslümanlar, ümitlerinin boşa çıkmasından dolayı hayal kırıklığına uğramışlardır. Bu durum Müslümanların, Hz. Peygamber’in emrine itiraz etmelerine neden olmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber’in, konuyu, hanımı Ümmü Seleme ile müzakere etmesi ve hanımının tavsiyesi doğrultusunda hareket etmesi, onun hanımların görüşlerine ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Hz. Peygamber Mekke’nin fetih hazırlığını gizlilik içerisinde yürütüyordu. Ancak, Hâtîb b. Ebî Beltea ücretli bir hanım tutarak Kureyş’i durumdan haberdar etmek istedi. Bu hâdise, Cebrâil vasıtasıyla Hz. Peygamber’e bildirildi. Haberin duyulmasını istemeyen Allah Rasûlü, Ali b. Ebî Talib ve Zübeyr b. Avvâm’ı gönderdi ve onlara: “Hâh bahçesine kadar ilerleyin. Oraya vardığınızda mahfe içinde yolculuk yapan bir hanım bulacaksınız. O hanımın yanında bir mektup var. Onu ondan alıp getiriniz.” Onlar gidip hanımı yakaladılar. Ondan mektubu istediler. Fakat o, kendisinde mektup olmadığını söyledi. Hz. Ali: “Allah Rasûlü asla yalan söylemez. Ya bize mektubu verirsin ya da biz senden bir şekilde alacağız” dedi. Hanım, Hz. Ali’nin kararlılığını görünce saç örgülerinin arasından mektubu çıkardı. Rasûlüllah’a getirilen mektupta:

¹⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-Nebevîyye*, III-IV, 317; Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, II, 122.

¹⁶ Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, II, 124.

“Hâtıb b. Ebî Beltea’dan Mekkeli birtakım insanlara” diye başlayan yazıda Hz. Peygamber’in Mekke’nin fethi için yaptığı hazırlıklar yer almaktaydı.” Rasûlüllah, Hâtıb’ı çağırıp: “Ey Hâtıb! Bu ne haldir?” diye sordu? Hâtıb şöyle cevap verdi: “Ya Rasûlallah! Benim için acele etme. Ben, Kureyş’e andlaşma ile bağlı bir kişiyim. Fakat ben, Kureyş’in samimi bir ferdi olmadım. Beraberinizde muhâcirlerden şu kadar kimseler vardır ki, bunların Mekke’de ailelerini, mallarını koruyacak bir takım akrabaları var, benim ise hiç kimsem yok. Nesebim yönünden olan bu boşluğu Mekkeliler arasında minnettari-lik kazanarak doldurmak ve bu suretle ailemi himaye etmek istedim. Yoksa dinimden döndüğüm için böyle bir yola başvurmuş değilim. Ben, Müslüman olduktan sonra kesin olarak küfre razı olmam.” Hâtıb b. Ebî Beltea bu şekilde özrünü beyan ettikten sonra Rasûlüllah: “Hâtıb size karşı doğru söyledi” buyurdu. Hâtıb’ın yaptığı bu ihaneti bir türlü kabullenemeyen Hz. Ömer: “Ya Rasûlallah! Bana izin ver de şu münafığın boynunu vurayım” dedi. Rasûlüllah: “Hâtıb, Bedir savaşına katıldı. Sen bilir misin belki Allah (c.c.), Bedir savaşına katılanların mücadelelerine şahit olmuştu da: “Ey Bedir’e katılanlar! Bundan böyle ne isterseniz yapın, ben sizleri affettim” buyurmuş olabilir dedi.¹⁷ Bu hâdise üzerine şu âyet nâzil oldu: “Ey İman edenler! Eğer benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Rabbiniz Allah’a inandığınızdan dolayı Peygamber’i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben, sizin sakladığınızı da açığa vurduğunuzu da en iyi bilenim. Sizden onları kim dost edinirse doğru yoldan sapmış olur.”¹⁸

Hâtıb b. Ebî Beltea’nın Bedir, Uhud, Hendek savaşlarına katılması, Hudeybiye’de bulunması,¹⁹ Hz. Peygamber tarafından Mısır’a

¹⁷ Muhammed b. Ömer b. el-Vâkîdî, *Kitâbü’l-Megâzî*, Âlemü’l-Kütüb, Beyrut 1984, II, 797-798; Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, thk.: Mustafa es-Sakkâ-İbrihm el-Ebyârî-Abdülhafız Şelebî, Dâru Ibn Kesîr, Kahire ts. III-IV, 398-399; Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülük*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 1997, II, 155; İzzüddin Muhammed b. Muhammed Abdilkeram b. Abdilvahid eş-Şeybânî, *el-Kâmil fi’t-Târîh*, Dâru Sâdr, Beyrut 1979, II, 242; Ebu’l-Fidâ el- Hâfız b. Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, Dâru’l-Hadîs, Kahire 1994, IV, 278; Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan ed-Diyârbekrî, *Târîhu’l-Hamîs fi Ahvâli Enfesi Nefîs*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 2009, II, 471-473.

¹⁸ Mümtahine 60/1.

¹⁹ Vâkîdî, *Kitâbü’l-Megâzî*, II, 603; Muhammed b. Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 1990, III, 84.

elçi olarak gönderilmesi,²⁰ onun böyle bir yanlışı yapmasına mani olmamıştır. Duygu sahibi bir insan olması ve ailesini koruma içgüdüsünün ağır basması, kendisini böyle bir eyleme sevk etmiştir. O, bu hareketini Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara ihanet amacıyla yaparak İslâm toplumunu zor durumda bırakmayı amaçlamamıştır. Hz. Peygamber'in onun özrünü kabul etmesi bunun göstergesidir. Ayrıca Allah Rasûlü, sahâbenin Hâtıb b. Ebî Beltea'yı kınamalarına müsaade etmemiş, onun geçmişte iyi işler yaptığını ve Allah'ın kendisini affedebileceğini belirterek ona yanlışı gözle bakmamalarını tavsiye etmiştir. Bu durum Hz. Peygamber'in insanı kazanmaya ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Hz. Ömer'in fevrî davranması ise, Hâtıb'ın İslâm devletini ve toplumunu zor durumda bıraktığını düşünmesindedir.

Hz. Peygamber, Huneyn Savaşı'nda ele geçirilen ganîmetlerin büyük bir bölümünü kalpleri İslâm'a ısınsın diye Arap kabilelerinin reislerine verdi. Ayrıca, Kureyş'e de büyük bir miktar verdi. Ensâr'a ise hiçbir şey vermedi. Ensâr'dan bazıları kendilerine ganîmetten pay verilmediği için üzüntülerini belirtti. Kimileri de "Hz. Peygamber kavmiyle buluştu, artık bizi hatırlamaz oldu." Hatta bazıları "Hâlâ kılıçlarımızda onların kanları damlıyor. Bu, Allah rızası gözetilmeyerek yapılan bir taksimdir" dediler. Ensâr'ın sözcüsü ve Hazrec'in reisi olan Sa'd b. Ubâde, Rasûlüllah'ın huzuruna gelerek şunları söyledi: "Ya Rasûlallah! Ensâr'dan bir topluluk, ganîmet dağıtımında yapmış olduğun uygulamadan dolayı sana karşı içlerinde bir burukluk hissettiler." Hz. Peygamber: "Ey Sa'd! Sen bu konuda ne düşünüyorsun?" diye sorunca Sa'd: "Ben de kavminin bir ferdiyim" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Sa'd'dan Ensâr'ı toplamasını istedi. Sa'd, Ensâr'ı toplayarak Peygamberimiz'e Ensâr'ın kendilerini beklemekte olduğunu söyledi. Allah Rasûlü geldi ve Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu: "Ey Ensâr! Sizden sâdır olduğunuzu duyduğum ve içinizde bana karşı bir burukluğun, ezikliğin iz bıraktığını anladığım söylentiler var." Bu sebeple sahâbenin ileri gelenleri: "Ya Rasûlallah! Bizim ileri gelenlerimiz öyle sözler söylemezler. Bunları söyleyenler gençlerimizdir" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ensâr'a şöyle hitap etti: "Dalâlet üzeri olduğunuz halde Allah sizi

²⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 210; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 266-267; Abdurrahman es-Süheylî, *er-Ravdu'l-Unuf*, thk.: Âbdurrahman el-Vekîl, basım yeri ve tarihi yok, VII, 517-518, Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev.: Salih Tuğ, İstanbul 1993, I, 314.

hidayete kavuşturmadı mı? Yoksul ve fakir olduğunuz halde Allah sizi zengin yapmadı mı? Birbirinize düşman olduğunuz halde Allah kalplerinizi benim vasatımla birleştirmede mi?” Ensâr: “Evet, Ya Rasûlallah! Söylediğin gibidir. Allah ve Rasûlü'nün üzerimizde minnet ve faziletleri vardır” dediler. Hz. Peygamber konuşmasına şöyle devam etti: “Ey Ensâr topluluğu! Niçin bana açık cevap vermiyorsunuz?” Onlar da: “Sana nasıl cevap verelim? Fazilet ve minnet sendendir” dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü: “İsteseydiniz şöyle diyebilirdiniz ve bu sözünüzde de doğruyu söylemiş olurdunuz. Ayrıca bu sözün doğruluğu herkes tarafından da kabul görürdü: Herkes seni yalanladığı bir zamanda bize geldin seni doğruladık. Hiç kimse sana yardım etmemişti, sana yardım ettik. Memleketinden kovulmuşsun, seni barındırdık. Yoksul idin, sana baktık. Ey Ensâr! Sizin Müslümanlığınıza kefil olduğum halde, bir takım kimseleri kazanmak, onları İslâm'a ısındırmak için verdiğim dünyalıktan dolayı bana içerlediniz mi? Ey Ensâr! Başkaları deve ve koyun sürülerini alıp memleketlerine giderken siz, Allah'ın Rasûlü'nü alıp yurdunuza gitmeye razı değil misiniz? Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, eğer hicret olmasaydı, Ensâr'dan bir fert olmayı tercih ederdim. Eğer bütün bir halk bir yoldan gitse, Ensâr da bir yoldan gitse, ben Ensâr'ın gittiği yoldan giderim. Ya Rabb! Sen Ensâr'ı, çocuklarını ve torunlarını bağışla.”²¹

db | 131

Ensâr, samimi ve içten söylenen bu sözler karşısında sakalları ıslanıpncaya kadar ağladılar ve hep bir ağızdan: “Ya Rasûlallah! Yalnız bu mal ganimeti değil, dilersen baba ve dedelerimizden miras olarak aldığımızı da onlara taksim et. Bizim maksadımız senin şerefli rızandır. Bizim nazarımızda dünya malının zerre kadar önemi yoktur. Biz payımıza ve hissemize düşene razıyız” dediler. Hz. Peygamber, Ensâr'ın bu sözünden memnun oldu ve şöyle dedi: “Ey Ensâr! Sizin inancınızdaki samimiyete güvenim vardır. Kureyş ise İslâm'a yeni girmiştir. Şimdiye kadar meydana gelen savaşlarda Müslümanlar tarafından pek çok yenilgiye uğratıldılar. Onların kalplerini yatıştırmak için fazla hisse verdim.” Onlar evlerine koyun ve develerle gidecek. Siz ise Rasûlüllah ile gideceksiniz. Buna razı olmaz mısınız?” Ensâr: “Ya Rasûlallah! Sana yakın olmak bizim için

²¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebviyye*, III-IV/489-500; Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1990, II, 115-119; Buhârî, *Meğâzi* 56; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II, 186-187; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 281-282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 346-348; Muhammed Âbid el-Câbirî, *Arap-İslâm Siyasal Aklı*, çev.: Vecdi Akyüz, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2001, s. 155.

dünyadan ve dünyanın içindekilerden daha hayırlıdır. Allah üzerimizden gölgenizi eksik etmesin” dediler.²²

Hız. Peygamber, Kureyş'e ganimetten fazla pay vermesinin sebebini de bu suretle anlatarak tenkitçi gençlerin yüreğine su serpmiştir. Allah'ın elçisi bu duygu yüklü konuşmasıyla Ensâr'ı ve tabii onların gençlerini son derece etkiledi. Öyle ki, az önce kendisini tenkit edenler, artık pişman olarak gözyaşı dökmüşlerdi. Bunda Hız. Peygamber'in duygulara hitap etmedeki ustalık ve sanatının çok büyük etkisi olduğu görülmektedir.²³

Ensâr ganimet taksiminde ikinci planda bırakıldıklarını hissedince insanların çoğunda mevcut olan mala düşkünlük, onlarda da kendini gösterdi. Onlar, Hız. Peygamber'in davranışının arka planını düşünemediklerinden kendilerine haksızlık edildiğini sesli bir şekilde düşünmeye başladılar. Hız. Peygamber'in kendisi hakkında söylenenleri duyunca, sorunun çözümü için karşılıklı görüşmeyi tercih etmesi, onun düşünce ve ifade hürriyetine ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Hız. Peygamber, Sahâbenin endişelerinin yersiz olduğunu veciz bir şekilde ifade ettikten sonra, çeşitli sorularla hem akla hem de duygulara hitap ederek onlara doğru yolu gösterdi. İnsan, hayatı boyunca değişik türde problemlerle karşı karşıya kalır. Ne var ki çoğu insan, problemlerini çözmede metod yetersizliğinden dolayı başarılı olamaz. Böyle bir durumu yaşamamak için sorunlarla karşı karşıya kalındığı zaman, teenni ile hareket edip Hız. Peygamber'in akılcı ve mantıkçı yöntemlerini kullanmak insanlar arasında sosyal barışı tesis etmeye büyük katkı sağlayacaktır.

Bazen Allah Rasûlü, psikolojik ceza yöntemini kullanmak suretiyle Sahâbeyi hem eğitiyor hem de doğruyu bulmasını sağlıyordu. Tebûk seferine katılmayanlar, Rasûlüllah Medine'ye döndükten sonra özür beyan etmek için onun yanına gelip özürlerini bildirdiler. Rasûlüllah da savaştan geri kalan pek çok kişinin özrünü

²² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebviyye*, III-IV/489-500; Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1990, II, 115-119, Buhârî, *Meğâzî* 56; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülük*, II, 186-187; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 281-282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 346-348; Muhammed Âbid el-Câbirî, *Arap-İslâm Siyasal Akli*, çev.: Vecdi Akyüz, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2001, s. 155; Mahmud Esad, *İslâm Tarihi*, sad. Ahmet Lütfü Kazancı-Osman Kazancı, Marifet Yayınları, İstanbul 1995, s. 733-734.

²³ Seyfullah Kara, *Peygamber Döneminde Gençlik*, Ağaç Kitapevi Yayınları, İstanbul 2009, s. 105.

kabul etti. Ancak Hz. Peygamber, Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ve Mürâre b. Rebî'yi değişik bir uygulamaya tabi tuttu. Çünkü bu üç şahıs, imkânları olduğu halde, mesafenin uzak, düşmanın güçlü, mevsimin yaz ve hasad dönemi olmasını ileri sürerek, imkânsızlıklardan dolayı zorluk ordusu adı verilen Tebük seferine katılmamışlardır. Bu nedenle Hz. Peygamber, Allah onlar hakkında hüküm verinceye kadar kendilerini toplumdan soyutlayarak hem kendisi hem de diğer Müslümanların onlarla konuşmasını yasakladı. Bu durum Ka'b ve arkadaşları için çekilmez hale gelmiş, yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlar için daralmıştı. Âdetâ ruhları büyük bir pişmanlık ve ezilmişlik içerisinde bulunuyordu. Bu üç samimi müslümanın Hz. Peygamber'e saygıları ve İslâm'a bağlılıkları tamdı. Elli gün devam eden çileli bir süreçten sonra gelen vahiyle affedildiler.²⁴

Hz. Peygamber 11 Safer 632 yılında Rum diyarına sefere çıkılması için hazırlık yapılmasını emretti. Ertesi gün Üsâme b. Zeyd'i çağırarak: "Babanın öldürüldüğü yere git ve inkârcı Rumları atlarına çığnet. Seni bu orduya komutan tayin ettim" dedi.²⁵ Bu ordu içerisinde Sahâbenin büyükleri de bulunmaktaydı. Yaşının küçüklüğünden ve tecrübesizliğinden dolayı bazı Sahâbîler bu atamayı kınadılar. Hz. Peygamber bunu haber alınca: "Sizler, Üsâme b. Zeyd'in komutanlığını eleştiriyorsunuz. Daha önce de babasının komutanlığını eleştirmiştiniz. Allah'a yemin olsun ki o, komutanlığa layıktı. O, benim için insanların en sevimlisidir. Ondan sonra da bana insanların en sevimlisi Üsâme b. Zeyd'dir."²⁶

Hz. Peygamber bir kişiyi göreve tayin ederken yaşına değil, işe ehil olup olmadığına bakardı. Ayrıca Hz. Peygamber hem yaşça küçük olan hem de azadlı bir kölenin oğlunu önemli ve tehlikeli bir göreve tayin ederek daha önce toplumda yerleşmiş olan yanlış algıları silmeyi amaçlamaktadır. Sahâbenin yapılan atamayı eleştirmesi, Hz. Peygamber'in İslâm toplumuna eleştiri kültürünü yerleştirdiğinin göstergesidir. Hz. Peygamber'in, onların yaptıkları sorgulamanın daha önce yapılan itiraza da atıfta bulunarak şık

²⁴ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III-IV, 533-535; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II, 182; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 23-26; Hudarî Bey, *Nûru'l-Yakîn*, s. 367-368; Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî, *Fikhu's-Sîratü'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Fikri'l-Muâsir, Beyrut 1991, s. 437-440; Muhammed Gazâlî, *Fikhu's-Sîra*, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1994, s. 410-414; Tevbe: 9/117-118.

²⁵ Ali b. Muhammed el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn fî Sîrati'l-Emîni'l-Me'mûn*, Beyrut 1980, III, 227

²⁶ Buhârî, *Fedâilü Ashâbi'n-Nebî* 17; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 108-110.

olmadığını belirtmesi, onun arkadaşlarını ne kadar seviyeli bir şekilde eleştirdiğini göstermektedir.

b- Sahâbenin Sahâbeye Karşı Olumsuz Davranışlarında Hz. Peygamber'in Tavrı

Küçük bir çocukken Ensâr'dan birinin hurma ağaçlarını taşıyan Râfi b. Amr'ı bahçe sahibi yakaladı ve Rasûlüllah'ın huzuruna getirdi. Olay Rasûlüllah'a anlatılınca o, yumuşak bir eda ile: "Yavrum, bu zatın hurma ağaçlarını niçin taşıdın?" diye sordu. Râfi b. Amr mahcubiyet duygusu içerisinde "Ya Rasûlallah! Aç idim, karnımı doyurmak için taşıdım" dedi. Rasûlüllah tebessüm ederek şefkatli elleriyle onu okşadı ve: "Yavrum! Bir daha ağaçları taşıma, altına düşenleri al, ye. Allah seni doyurur" dedi. Sonra da: "Allah'ım! Bu yavrunun karnını doyur" diye dua etti.²⁷ Hz. Peygamber'in çocuğa baba şefkatiyle yaklaşarak nezaket kuralları çerçevesinde yaptığı yanlışlığı gidermesi ve daha sonraki davranışlarında ölçülü bir şekilde hareket etmesi için eğitmesi, toplumların geleceğinin inşa edilmesinde önemli bir yere sahip olan çocukların ahlaki gelişimi hususunda eğitimcilere önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

134 | db

Muâviye b. Hâkem, Hz. Peygamber'in arkasında namaz kılarken aksıran bir adama "Yerhamukellah" diyerek karşılık verdi. Çünkü o, namaz kılarken konuşulmayacağını bilmiyordu. Yanındakiler Muâviye'ye bakmaya başladılar. Muâviye onlara: "Niçin bana bakıyorsunuz?" deyince bu defa yanındakiler onu ikaz etmek için ellerini dizlerine vurmaya başladılar. Muâviye, onların kendisini susturmak istediklerini anlayınca sustu. Muâviye olayı şöyle anlatmaktadır: "Anam-babam Rasûlüllah'a feda olsun. Ondan önce ve sonra onun kadar güzel öğreten bir muallim görmedim. Vallahi o, namazı kılınca beni ne azarladı, ne dövdü, ne de ağır söz söyledi. Sadece namazda dünya kelamı konuşulmayacağını, ancak tesbîh ve tekbirle birlikte Kur'an okunabileceğini söyledi."²⁸

Sahâbe, namaz esnasında dünya kelamı konuşulmasının yanlışlığından dolayı Muâviye b. Hâkem'in davranışını tepkiyle karşılmasına rağmen Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu tavır daha yapıcı ve daha eğitici. Çünkü Hz. Peygamber, Muâviye b. Hâkem'e namazda nasıl davranılacağını veciz bir şekilde anlatırken sahâbenin

²⁷ İbn Mâce, Ticâret 67.

²⁸ Ahmed b. Hanbel, V, 447; Müslim, Mesâcid 33; Ebû Dâvud, Salât 166, 167; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, III, 1414-1415; Muhyiddin en-Nevevî, *Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, el-Matbaatü'l-Mısıryye ve Mektebetühâ, Mısır 1924, V, 20-28.

yaptığı davranışın da uygun olmadığını dolaylı olarak ifade etmiş olmaktadır.

Üzerinde köle kıyafeti olan Ebû Zerr ile Rabeze'de karşılaşan sahâbe ona niçin böyle bir kıyafet giyme gereği duyduğu sorusuna Ebû Zerr şöyle cevap verdi: “Bir gün köleme annesinden dolayı hakaret etmiştim. Köle, beni Rasûlüllah’a şikâyet etti. O da “Doğru mu, ona annesi sebebiyle hakaret ettin mi?” diye sordu. Ben de “evet” diye cevap verdim. Rasûlüllah şöyle buyurdu: “Sen hala câhiliye devri izlerini taşıyan bir adamsın! Köleleriniz sizin kardeşlerinizdir, Allah onları sizin himayeniz altına vermiştir. Kimin elinin altında böyle bir kardeşi varsa ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin, gücünün yetmeyeceği bir işi ona yüklemesin, yüklerse de yardım etsin.”²⁹

Rasûlüllah, Ebû Zerr'i ırkçılık yaptığından dolayı kınamış, böyle düşünce ve davranışlar içerisinde olanların cahiliye izleri taşıdığını vurgulamıştır. Çünkü İslâm düşüncesinde bir ırkın diğer bir ırka üstünlüğü yoktur. Gerçek üstünlük insanî vasıflara sahip olmak, Allah'ın koyduğu ilke ve prensiplere bağlı kalmakla mümkündür. Ayrıca Hz. Peygamber, İslâm toplumunda sosyal bir olgu olan köleliğe dikkat çekmiş ve ‘köleleriniz kardeşlerinizdir’ şeklindeki ifadeyle Müslümanları, himayesi altında bulunanlara insanca muamele etmeye teşvik etmiştir.

Mina günlerinde (Kurban bayramı) iki cariye Hz. Âişe'nin yanında def çalıp şarkı söylerken Hz. Ebû Bekir kızını ziyarete geldi. Bu esnada Rasûlüllah elbisesine bürünmüş bir halde bulunuyordu. Hz. Ebû Bekir şarkı söyleyen iki cariyeyi azarladı. Rasûlüllah başını açarak şöyle buyurdu: “Ey Ebû Bekir! Onları bırak, bayram günleridir.”³⁰ Hadisin başka bir varyantı şöyledir: Ensârdan iki cariye, Hz. Âişe'nin yanında Ensâr'ın Buâs günü söylediği şarkıları söylerken Hz. Ebû Bekir, kızını ziyarete geldi. Hz. Âişe: “O ikisinin şarkıcı olmadığını” belirtti. Hz. Ebû Bekir Rasûlüllah'ın evinde olup bitenleri görünce “Rasûlüllah'ın yanında şeytan mizmârı!” diye çıktı. Bunun üzerine Rasûlüllah: “Ey Ebû Bekir! Her toplumun bir bayramı var, bu da bizim bayramımızdır” buyurdu.³¹

²⁹ Buhârî, Edeb 44; İmân, 22; İtk 15; Kastallâni, *İrşâdü's-Sârî*, I, 197-2000; XIII, 74-80; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, I, 106-109.

³⁰ Müslim, İdeyn 17.

³¹ Buhârî, İdeyn 3; Müslim, İdeyn 16; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, II, 516-517.

Hız. Ebû Bekir cariyelerin şarkı söylemelerine, Hız. Peygamber'in hane-i saadetlerinde zikir, tespih ve ibadetle meşgul olunması gerektiğini, böyle bir makama uygunsuz hareketlerin yakışmayacağını düşünerek karşı çıkmıştır. Fakat Hız. Peygamber bayram günleri Müslümanların meşru ölçüler içerisinde eğlenmelerine müsaade etmiş, bazı durumlarda genişlik ve ferahlık olduğunu göstermek amacıyla Hız. Ebû Bekir'e karşı çıkmıştır. Hız. Peygamber, Hız. Ebû Bekir'in davranışını onaylamış olsaydı, birtakım rahatsızlıkların ve yanlış anlamaların ortaya çıkması kaçınılmaz olurdu.

c- Sahâbenin İnsanlara Karşı Olumsuz Davranışlarında Hız. Peygamber'in Tavrı

Bir bedevî, Hız. Peygamber'e gelerek kendisinden bir şey istedi. O da verdi ve: "Sana ihsan ettim mi? dedi. Bedevî: "Hayır, ihsan da etmedin, güzel bir şey de vermedin" deyince, Müslümanlar kızdılar ve onu dövmek için ayağa kalkarak üzerine yürümek istediler. Allah Rasûlü; onlara: "Bırakın, yapmayın" diye işaret ettikten sonra kalkıp evine girdi. Haber gönderip bedevîyi evine davet etti ve şöyle dedi: "Sen bize gelip bir şey istedin, biz de sana verdik" dedikten sonra ona biraz daha verdi ve: "Nasıl sana ihsanda bulundum mu?" diye sordu. Bedevî "Evet, Allah sana ailenden ve aşiretinden daha hayırlısını versin" diye cevap verdi. Rasûlüllah: "Söylediğin sözlerden dolayı ashâbımın kalbinde sana karşı bir öfke var. İstersen bana söylediğini onların yanında da söyle ki, kalplerinde sana karşı olan kızgınlıkları gitsin" dedi. Bedevî: "Peki" dedi. Akşam veya ertesi gün olunca Rasûlüllah ashâbına: "Bu bedevînin bana ne dediğini biliyorsunuz. Biz de ona daha fazlasını verdik. Sanırım memnun oldu. Öyle değil mi?" dedi. Bedevî: "Evet, Allah, sana ailenden ve aşiretinden daha hayırlısını versin" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah: "Bu adamla benim durumum, bir adamla kendisinden kaçan devesinin durumu gibidir. İnsanlar devenin peşine düştükçe deve daha hızlı kaçmaya başlar." Adam, insanlara: "Siz devemi bana bırakın, ona sizden daha yumuşak davranırım ve ona nasıl yaklaşılacağını sizden daha iyi bilirim" dedi. Sonra devesinin önüne geçti ve bir tutam ot alarak ona gösterdi. Deve onu yemeğe gelince de yakalayıp semerini vurdu ve üzerine bindi. Eğer bedevî o sözü

söylediği zaman, sizi bıraksaydım da onu öldürseydiniz o cehennemeye giderdi” buyurdu.³²

Bedevînin, Hz. Peygamber’e bu tarzdaki hitabına orada bulunan sahâbîler, ‘Allah Rasûlü’nün huzurunda böyle konuşulmaz’ düşüncesiyle karşı çıkmışlardır. Fakat Hz. Peygamber, onların bu davranışlarını uygun bulmayarak karşı çıkmış ve bedevînin anlayacağı şekilde kendisine mal vererek ikna yolunu tercih etmiştir. Bu durum hem bedevînin İslâm’a girmesine vesile olmuş hem de sahâbeyle aralarındaki kırgınlığı gidermiştir.

Yine bir gün Hz. Peygamber, sahâbeyle birlikte Mescid-i Nebvî’de sohbet ederlerken bir bedevî çıkageldi. Bir süre sonra bu adam mescidin bir tarafına idrar etmeye başladı. Oradakiler, dur, yapma diyerek adama engel olup onu dövüp mescitten uzaklaştırmak istediler. Allah Resulü: “Adamı bırakın, idrarını kestirmeyin” buyurdu. Adam, ihtiyacını giderdikten sonra Rasûlüllah ashâbına: “Gidin bir kova su getirip idrarın üzerine dökünüz; su, o pisliği alıp götürür, orası da temizlenir” buyurdu. Ashâbtan birine de o bedevîyi çağırmasını istedi. Bedevî yanına gelince onu dizlerinin dibine oturttu. Gayet yumuşak bir ifadeyle: “İdrar ve pislik cinsinden şeyler bu mescitlere yakışmaz. Buralar, ancak, Allah’ı anmak, namaz kılmak ve Kur’an okumak için yapılmıştır” diyerek kendisine mescidin fonksiyonunu anlattı.³³ Hz. Peygamber’in bedevîye karşı olumsuz davranışta bulunulmasına müsaade etmemesi, ortaya çıkan problemi hoşgörü çerçevesinde çözmeye çalışması, insanlar arası sağlıklı iletişimin kurulmasına önemli katkısı vardır. Ayrıca Hz. Peygamber, arkadaşlarının olumsuz davranışta bulunmalarına izin vermemesini şu şekilde açıklamaktadır: “Sizler, kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, zorlaştırıcı olarak gönderilmediniz.”³⁴

Bir gün bedevîlerden biri Hz. Peygamber’den alacağını tahsile geldi. Bedevîler karakter olarak çok kaba olduklarından bu adam da Allah Rasûlü’ne gayet sert sözler söyledi. Ashâb, onun bu hareketine kızarak kendisini şu tarzda uyardılar: “Sen kime hitap ettiğini biliyor musun?” Bedevî hiç aldırmadı: “Ben hakkımı istemeye geldim” dedi. Hz. Peygamber, arkadaşlarına şöyle söyledi:

³² Ebu’ş-Şeyh el-İsbehânî, *Hz. Peygamber’in Edeb ve Ahlâkı*, çev.: Naim Erdoğan, İstanbul, 1995, s.78-79; Ebu’l-Fadl İyâz b. Musa b. İyâz el-Yahsubî, *eş-Şifâ bi Ta’rifi Hukûki’l-Mustafâ*, Dâru’l-Erkâm b. Ebî’l-Erkâm, Beyrut1995, I, 110-111.

³³ Buhârî, Vudu 57, 58; Müslim, Kitâbü’t-Tahâre 100.

³⁴ Buhârî, Vudu 58.

“Siz onun tarafında olacaksınız, çünkü bu adam hakkını istiyor.” Daha sonra Hz. Peygamber, bedevîye hakkını fazlasıyla verdi.³⁵

Bir bedevî, kestiği hayvanın etini satıyordu. Hz. Peygamber, bir miktar kuru hurma karşılığında et almak istedi ve eti alıp hurmayı getirmek üzere anlaştı. Ancak, evde hurma kalmadığını görünce çarşıya gidip bedevîyi buldu ve: “Senden hurma mukabilinde et almıştım, fakat hurmam kalmamış” dedi. Bedevî bağırıp çağırmaya başladı. Birkaç kişi müdahale ederek onu teskin etmek istediler. Allah Rasûlü: “Müdahale etmeyiniz, bedevînin hakkı var” dedi. Sonra bedevîye meseleyi tekrar anlattı, fakat o söylenip durdu. Sonunda Allah Rasûlü, et satan bedevîyi Ensâr’dan bir hanımın evine göndererek ondan bir miktar hurma almasını söyledi, bedevî gidip hurmayı aldı, döndüğü zaman Rasûlüllah’ın ashâbı ile birlikte oturduğunu görerek onu tanıdı ve Hz. Peygamber’in gösterdiği sabır ve müsamahakârlıktan son derece duygulanarak: “Ey Muhammed! Yüce Allah sana yaptığın işin mükâfatını versin. Sen bana hakkımı, hem de fazlasıyla verdin” dedi.³⁶

138 | db

Yukarıdaki örneklerde Hz. Peygamber ile sahâbe arasındaki yakın ilişki dikkati çekmektedir. Sahâbe, Rasûl-i Ekrem’in huzurunda saygısızlığa tahammül göstermemektedir. Sahâbenin ne Hz. Peygamber’e saygısızlığı var, ne de bedevînin haksızlığa uğramasına göz yumması söz konusudur. Fakat Hz. Peygamber, her ne sebeple olursa olsun Sahâbenin hakkın yanında yer almasını istemektedir.

Yahudilerden bir adam Hz. Peygamber’e gelerek Müslümanlardan birinin kendisine tokat attığını söyledi. Hz. Peygamber, müslümanı çağırttı. Müslüman gelince Hz. Peygamber: “Onun yüzüne neden vurdun?” diye sorunca Müslüman: “Yahudinin bulunduğu yere uğradım. O, Hz. Musa’nın bütün insanlardan daha üstün olduğunu söyledi. Bunun üzerine ben de Hz. Peygamber’in daha üstün olduğunu belirttim. Bundan dolayı sinirime hâkim olamayıp ona vurdum?” deyince Hz. Peygamber: “Peygamberler arasında beni üstün tutmayınız”³⁷ buyurdu.

³⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *Sünenü İbn-i Mâce*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, Sadakât 17.

³⁶ Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, I, 628.

³⁷ Buhârî, Diyât 32; Kastallânî, İrşâdü’s-Sârî, XIV, 386-387.

Hiz. Peygamber bir hutbe irad ederek: “Hristiyanların İsa b. Meryem’i övdüğü gibi beni övmeyiniz. Ben, sadece Allah’ın kuluyum. Bana Allah’ın kulu ve Rasûlü deyiniz”³⁸ buyurdu.

Yukarıdaki örnekler yahudiler ve hristiyanların peygamber telakkilerini ortaya koymaktadır. Hiz. Peygamber gurur ve kibirden uzak, tevazu ve alçakgönüllülük içerisinde gerek Hiz. Musa’ya karşı kendisini öven kişiye yönelik ‘peygamberler arasında beni üstün tutmayınız’ sözüyle ve gerekse de ‘Allah’ın kuluyum. Bana Allah’ın kulu ve Rasûlü deyiniz’ şeklindeki genel uyarısıyla Müslümanlara yanlış duygu ve düşüncelerden uzak durmaları tavsiyesinde bulunmaktadır. Bu uyarı “Peygamberler arasında ayırım yapmayız”³⁹ âyetiyle de örtüşmektedir.

d- Hanımlarının Olumsuz Davranışları Karşısında Hiz. Peygamber’in Tavrı

Rasûlüllah, Hayber dönüşünde Safiyye ile evlendi. Medine’ye dönüldüğü zaman Hiz. Âişe yeni gelin hakkında bilgi almak için hizmetçisi Berîre’yi Hayber seferinde Hiz. Peygamber’in yanında bulunan Ümmü Seleme’ye gönderdi. Berîre’nin, Safiyye’nin güzel olup olmadığını sorması üzerine Ümmü Seleme: “Seni Âişe mi gönderdi?” deyince Berîre cevap vermedi. Bunun üzerine Ümmü Seleme, Berîre’yi Hiz. Âişe’nin gönderdiğini anladı ve: “O, çok güzeldir ve Rasûlüllah’ın da ona muhabbeti vardır” dedi. Berîre durumu Hiz. Âişe’ye haber verdi. Bunun üzerine Hiz. Âişe tebdil-i kıyafetle Ensâr hanımlarının yanında bulunan Safiyye’nin yanına geldi. Tebdili kıyafetle olmasına rağmen Hiz. Peygamber onu tanıdı ve Safiyye’yi nasıl bulduğunu sorunca Hiz. Âişe’nin: “Yahudilerden bir yahudi” diyerek hakaret etmesi üzerine Hiz. Peygamber: “Ey Âişe, böyle konuşma. Ben, ona İslâm’ı teklif ettim. O da hemen kabul etti” buyurdu.⁴⁰ Vâkıdî’nin diğer anlatımına göre; Hiz. Peygamber’in hanımları Safiyye’ye: “Yahudinin kızı” diyerek kibirlenip gururlandılar. Hiz. Peygamber, Safiyye’yi ağlarken görünce ne olduğunu sordu. O, hanımların bana: “Ey Yahudinin kızı” diyerek hakaret ettiler. Hiz. Peygamber, hanımlarına kızarak

³⁸ Ebû Muhammed Abdullah Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünenü’l-Dârimî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, Rikâk 68; Buhârî, *Enbiyâ* 48; Ahmed b. Hanbel, I, 23, 24, 47, 55.

³⁹ Bakara2/285.

⁴⁰ Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzi*, II, 709.

sana aynı şeylere söylerlerse onlara kendini savunman için: “Babam Harun, amcam Musa” dersin dedi.⁴¹

Hız. Peygamber’in hanımları birer insan ve bayan olmalarından dolayı duygularına mağlup olup yeni gelini güzelliğinden dolayı kıskanarak ‘Yahudi’ sözcüğüyle aşağılamak istemişlerdir. Hız. Peygamber hem Hız. Âişe’nin hem de diğer hanımlarının bu davranışını hoş karşılamamış, Safiyye’ye de kendisini onlara karşı nasıl savunması gerektiğini öğretmiş ve bu sorunu aile içerisinde ortaya çıkması muhtemel olan olaylar kapsamında değerlendirerek taraflar arasında daha fazla büyümesine müsaade etmeyerek çözmüştür.

Rasûlullah her ikindi namazını kıldıktan sonra, sırasıyla hanımlarına uğrar ve her biriyle baş başa sohbetler yapardı. Bir gün sohbeti sırasında eşi Hız. Zeynep bt. Cahş kendisine akrabaları tarafından hediye edilmiş olan baldan şerbet yaptı ve ona ikramda bulundu. Rasûlullah, bal ve helvayı çok sevdiği için bu ikramı geri çevirmedi, bu yüzden de diğer hanımları Hız. Âişe ve daha sonra da Hız. Hafsa ile sohbeti gecikti. Bu, kendilerinde bir kıskançlığa yol açtı. Her ikisi söz birliği ederek Rasûlullah yanlarına geldiğinde, “meğafir” denen ve kötü bir kokusu olan bitki suyundan içmiş olduğunu söyleyeceklerdi, öyle de yaptılar. Hız. Peygamber, kendisinde kötü kokuya yol açtığı düşüncesiyle bal şerbeti içmemeye and içti.⁴²

Hız. Peygamber her iki hanımının kalplerini kırıp, incitmek ve aile huzurunu temin etmek için onların bu hareketleri karşısında hoşgörölü davranmakta ve Allah’ın helal kıldığı bir şeyi kendi nefsi-ne haram kılmaktadır. Yoksa burada haram kılınan şey, Allah’ın helal kıldığı bir şeyi haram kılmak anlamında değildir. Çünkü Hız. Peygamber aile saadetini devam ettirmek için bal şerbeti içmemeye karar vermiştir. Bu yasak, sadece Hız. Peygamber’in kendisine aittir. Ancak bu durum, Kur’ân-ı Kerîm’de kendisinin kınanmasına yol açmıştır: “Ey Peygamber! Allah’ın sana helal kıldığı şeyi, hanımlarının hoşnutluğu için, niçin kendine haram ediyorsun.”⁴³

⁴¹ Vâkîdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, II, 675.

⁴² Buhârî, Talâk 8; Kastallânî, *İrşâdü’s-Sârî*, XII, 27-32; İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, IX, 287-293.

⁴³ Tahrim 66/1.

2- Sahâbenin Yanlış İnanç Temayülleri Karşısında Hz. Peygamber'in Tavrı

Hız. Peygamber câhiliyye döneminden yeni çıkmış olan Sahâbenin düşünce dünyasına sürekli bir şekilde tevhid inancını yerleştirmeye çalışmış, bu konuda asla taviz vermemiştir. Ancak bir beşer olan Sahâbe eski alışkanlıkların ve çevrelerindeki yanlış inançların tesirinde kalarak zaman zaman tevhid inancından sapma eğiliminde bulunmuştur. Sahâbenin bu yöndeki eğilimleri aşağıdaki örneklerde canlı bir şekilde ortaya konulmaktadır.

Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutulması meydana geldi. İnsanlar bunu olağanüstü bir olay zannederek güneşin İbrahim'in vefatı için tutulduğunu söylediler. Hız. Peygamber, insanların konuştuklarından haberdar olunca mescide gelerek insanlara iki rekât namaz kıldırdı ve güneş eski konumuna geldi. Daha sonra hutbe irad ederek: "Ey insanlar! Güneş ve Ay, Allah'ın âyetlerinden birer âyettir. İnsanlardan birinin ölümü ve hayatı için tutulmazlar. Böyle bir durumla karşılaştığınız zaman namaz kılarak dua ediniz."⁴⁴

db | 141

İnsanlar yapılarından dolayı meydana gelen hâdiselerde esrarengizlik arama eğilimindedirler. Hız. Peygamber henüz hayattayken bile insanların böyle bir çaba içerisinde oldukları görülmektedir. Fakat o, insanların yanlış eğilimlerinden istifade ederek, bu yolla insanları kendisine bağlayıp rant elde etmek isteyen biri değildi. Aynı zamanda da o, oğluna yücelik izafe edilmesinden rahatsızlık duyarak en acılı gününde bile insanların yanlış sapmalarına gönlü razı olmadı ve onları genel ifadelerle uyararak doğruya yöneltti.

Ebü Vâkid el-Leysî anlatıyor: Peygamberimizle birlikte Huneyn seferine çıktık. Biz küfür ve şirk âleminde yeni ayrılmıştık. Müşriklerin Zâtü Envât dedikleri ve kutsal saydıkları bir ağaçları vardı. Silahlarını o ağacın altında kuşanırlardı. İbadet de ederlerdi. Böyle bir ulu ağacın altından geçiyorduk, Peygamberimize: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onların Zâtü Envât'ı gibi bize de Zâtü Envât yap" dedik. Bunun üzerine Hız. Peygamber: "Allahu Ekber, yine aynı yol! Yemin ederim ki, İsrâiloğullarının Hız. Musa'ya: "Ey Musa! Bunların

⁴⁴ Buhârî, Kusûf 1; Müslim, Kusûf 1; Nevevî, *Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, VI, 198-218; Kastallânî, *İrşâdii's-Sârî*, III, 76-82; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, II, 611-615; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, VII, 61-69.

taptıkları gibi bize de bir tanrı yap” demelerinin aynısını diyor-sunuz. Sizden önceki kavimlerin yolundan yürüyeceksiniz” cevabını verdi.⁴⁵ Hz. Peygamber henüz hayattayken buna benzer birtakım itikadi sapma temayülleri cereyan ettiğini, bizzat kendisinin bu yanlış inanç şekillerini düzelttiğini, itikad ve kullukta ifrat yollarını tıkayan ölçüler koyduğunu görmekteyiz. Başka bir örnekte Kays b. Sa’d Hîre’ye gittiğinde, Hîreli’lerin başkumandanına secde etmekte olduklarını gördü. Kendi kendine, “Rasûlullah’ın secde edilmeye daha layık olduğunu” düşündü. Kays b. Sa’d, Rasûlullah’a bu olayı anlattıktan sonra: “Ey Allah’ın Rasûlü! Secde edilmeye sen onlardan daha layıksın” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Sen buna inanıyor musun?! Benim kabrime uğramış olsan ona secde eder misin?” diye sordu. Kays b. Sa’d: “Hayır” cevabını verince Hz. Peygamber: “Bunu yapmayın” buyurdu.⁴⁶ Kays b. Sa’d başkumandanına secde edilmesini ihtiram ve saygının bir ifadesi olarak değerlendirmekte ve asıl saygıya layık olanın da Hz. Peygamber olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı Hz. Peygamber’e böyle bir teklifte bulunmaktadır. Hz. Peygamber yanlış düşünce içerisinde olan muhatabın nasıl ikna edileceğini iyi bildiğinden Kays b. Sa’d’ın aklını harekete geçirerek hakikati bulmasına yardımcı oldu. Ayrıca Hz. Peygamber, peygamber de olsa kendisine kesinlikle secde edilmesine müsaade etmemektedir. Bu durum, onun tevhid inancından sapmalara giden yolları tamamen tıkadığını göstermektedir.

142 | db

3- İslâm’ın Emirlerini Çiğneyen Sahâbîlere Karşı Hz. Peygamber’in Tavrı

Son peygamber ve onun getirdiği İslâm dini ile tanışan sahâbe, yeni dinin emirlerini yerine getirmek ve nehiyelerinden kaçınmak için âdeta birbirleriyle yarış içerisindeydiler. Hatta bu hususta aşırıya gidenleri görmek bile mümkündür. Ancak bazı Müslümanların İslâm’ın kesinlikle yasakladığı davranışları yaptıkları, aşağıdaki örneklerde ise bu fiillerin neler olduğu ve Hz. Peygamber’in onlara nasıl davrandığı görülmektedir.

Mahzûm kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Müslümanları kederlendi. Bunun üzerine kadının affı için “Rasûlullah ile kim konuşabilir?” diye düşünmeye başladılar. Rasûlullah’ın Üsâme b. Zeyd’i çok sevdiğini bildikleri için: “Ondan başka hiç kim-

⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, V, 218,340; Tirmizî, Fiten 18.

⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, IV, 381; V, 227-228; Ebû Davud, Nikâh 40; İbn Mace, Nikâh 4.

se Rasûlullah ile konuşmaya cesaret edemez” dediler. Bunu Üsâme'ye söylediler. O da Hz. Peygamber'den kadının affedilmesini istedi. Üsâme'nin böyle bir talebi karşısında Rasûlullah: “Allah'ın koyduğu kurallardan birinin kaldırılması hakkında aracılık mı yapıyorsun?” dedi ve ardından kalkıp bir hutbe irad etti: “Ey insanlar! Sizden önceki kavimlerin helak olmalarının sebebi şudur: Aralarında makam ve mevki sahibi olan biri hırsızlık yapınca had uygulamayı terk ederler. Makam ve mevki sahibi olmayan zayıf biri hırsızlık yaptığında derhal had uygularlardı.” O, bu konudaki kararlılığını şu şekilde belirtti: “Allah'a yemin olsun ki, Muhammed'in kızı Fâtıma da hırsızlık yapsaydı, mutlaka onun da elini keserdim.”⁴⁷ Daha sonra Hz. Peygamber bu kadının elinin kesilmesini emretti. Emir gereğince, hırsızlık yapan Fatıma bt. Esved b. Abdilese'din eli kesildi.⁴⁸

Saffân b. Ümeyye Medine'ye gelince ridasını üzerine alarak mescidde uyudu. Bu esnada hırsız gelerek Safvân'ın ridasını çaldı. Safvân, hırsızı yakalayıp Hz. Peygamber'e getirdi. Hz. Peygamber, hırsıza: “Bu ridayı çaldın mı?” diye sorunca hırsız: “Evet” cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber hırsızın elinin kesilmesini emretti. Olayın ciddiyetini anlayan Safvân: “Ya Rasûlallah! Ben bunu istemedim. Ridam ona sadakam olsun” dedi. Hz. Peygamber: “Bu, olay bana intikal etmeden önce olması gerekmez miydi?” buyurdu.⁴⁹

İnsanlar tarih boyunca kanunlar karşısında mevki, makam ve toplumdaki sosyal statülerinden dolayı bazı insanlara imtiyazlar tanınması eğilimindedirler. Bu amaçla toplumlarda ayrıcalıklı sınıflar oluşturma çabası, zaman içerisinde sosyal patlamalara ve adaletin tesisi noktasında çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in tavrı büyük önem arz etmektedir. Çünkü o, hem “Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir”⁵⁰ âyetinin uygulayıcısı olması, hem de İslâmi emirler ve nehiyeler karşısında herkesin eşit olduğunu en iyi bildi-

⁴⁷ Dârimî, Hudûd 5; Buhârî, Enbiya 56; Fadâilü's-Sahâbe 18; Hudûd 12; Müslim, Hudûd 8, 9, 10; İbn Mâce, Hudûd 6; Tirmizî, Hudûd 7; Kirmânî, *el-Buhârî bi Şerhi'l-Kirmânî*, XXIII, 189-192; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, XIV, 229-230; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 110-112; XII, 88-98.

⁴⁸ Müslim, Hudûd 9; Ebû Dâvud, Hudûd 4.

⁴⁹ Mâlik b. Enes, Hudûd 28.

⁵⁰ Mâide 5/38.

ğinden böyle bir sınıfın oluşumuna asla müsaade etmemektedir. Cezanın tatbikinde önemli olan caydırıcılık vasfının olmasıdır. Bu vasfa sahip değilse, ceza vermenin bir önemi olmadığı gibi, toplumda suç işleme oranında artışın olması da kaçınılmazdır. Ayrıca kanunların uygulanmasında farklılıkların meydana gelmesi, adalet mekanizmasına olan güveni sarsmakta ve vatandaşların adaleti başka sahalarda aramalarına sebep olmaktadır.

Hız. Peygamber zamanında, içki içen Nuaymân isimli sahabe, sarhoş bir halde Rasûlüllah'ın huzuruna getirildi. Hız. Peygamber ona had uygulanmasını emredince orada bulunan sahabîlerden kimisi eliyle kimisi değnekle, kimisi ayakkabısıyla, kimisi de elbiseyle vurmak suretiyle Rasûlüllah'ın emrini yerine getirdiler. Topluluk içinden bazıları "Alah seni rezil, rüsvay etsin" sözleri üzerine Rasûlüllah "Böyle söyleyerek şeytana yardımcı olmayınız" diyerek onları uyardı.⁵¹

Rasûlüllah, Nuaymân'ı çok sever, yaptığı en ağır şakaları bile hoşgörüyü karşıladı. Ancak, Allah'ın koyduğu içki yasağını çiğneyince Rasûlüllah'ın onu çok sevmesi ve en ağır şakalarını hoşgörüyü karşılaması, ona had uygulamasına mani olmadı. Çünkü kanunların takipçisi olmak, ihlal edenlere gereken cezayı vermek, toplumda düzeni sağlamak açısından önemli bir noktadır.

Hız. Peygamber mescidde otururken Mâiz b. Mâlik adlı bir kişi geldi ve "Ya Rasûlüllah! Beni temizle" dedi. O, "Kendine yazık etmişsin" geri dön ve Allah'a tövbe et" dedi. Kısa bir süre sonra Mâiz b. Mâlik ikinci ve üçüncü kez tekrar geldi. Rasûlüllah kendisine aynı şeyleri söyledi. Dördüncü kez gelince Rasûlüllah "Seni hangi şeyden temizleyeyim?" diye sorunca o da "zinadan" diye cevap verdi. Rasûlüllah orada bulunanlara onun deli olup olmadığını sordu. Deli olmadığı haberini alınca, içki içip içmediğini sordu. Topluluktan biri hemen kalkarak ağzında içki kokusu olup olmadığına baktı ve böylece içki içmediği de anlaşılınca Rasûlüllah "Zina mı ettin?" diye sordu. O da "Evet" dedi. Mâiz b. Mâlik kendisi hakkında bu işi yaptığına dair dört defa şahadette bulununca, Peygamber "Sen evli misin?" sorusuna "Evet" cevabını alınca, orada bulunanlara Mâiz b.

⁵¹ Buhârî, Hudûd 2-5; Müslim, Hudûd 25; Kirmânî, *el-Buhârî bi Şerhi'l-Kirmânî*, XXIII, 181-185; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, XIV, 212-221; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XII, 59-82.

Mâlik'in recmedilmesini emretti. Rasûlüllah'ın bu emri, sahâbiler tarafından yerine getirildi.⁵²

Ezd kabilesinin el-Ğâmid kolundan veya Cüheyne kabilesinden bir kadın Hz. Peygamber'e gelerek: "Ben zina ettim, beni temizle" talebinde bulundu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Sana yazıklar olsun! Kabilene dön ve bağışlanman için Allah'a tövbe et" ikazına kadın: "Mâiz b. Mâlik'i geri çevirdiğin gibi beni de çevirmek mi istiyorsun? şeklinde cevap verdi. Kadının ısrarı karşısında Hz. Peygamber: "Ne oldu?" diye sorunca kadın: "Zinadan dolayı hamileyim" dedi. Hz. Peygamber: "Sen mi? diye sorunca kadın: "Evet" cevabını verdi. Hz. Peygamber: "Karnındakini doğuruncaya kadar git" dedi. Kadın çocuğu doğuruncaya kadar Ensardan bir adamın himayesinde kaldı. Kadın çocuğu doğurunca kundak içerisinde Hz. Peygamber'e getirdi. Hz. Peygamber: "Sütten kesilinceye kadar onu emzir" dedi. Kadın, çocuğunu süttten kesince elinde bir ekmek parçasıyla Hz. Peygamber'e getirdi ve: "Ey Allah'ın Nebisi! Çocuğu süttten kestim ve ekmek de yiyor" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, çocuğu Müslümanlardan birisine verdi ve kadının göğsüne kadar çukur kazılmasını emretti. Çukur kazıldıktan sonra insanlara onu recmetmelerini emretti. Hâlid b. Velîd bir taş alarak kadına attı. Taş kadının başına gelince Hâlid b. Velîd'in yüzüne kan fışkırdı. Bunun üzerine Hâlid, kadına ağır sözler söyledi. Hz. Peygamber, Hâlid'in bu sözlerini duyunca: "Ey Hâlid, yavaş ol! Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, o öyle bir tövbe etti ki, Sâhibu Meks onun yaptığı gibi tövbe etseydi mutlaka affolunurdu. Sonra Hz. Peygamber, onun cenaze namazını kıldırdı.⁵³ Cezanın doğumdan hatta çocuğun süttten kesilmesinden sonrasına ertelenmesi, Hz. Peygamber'in hayat hakkına verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Bir bedevî Hz. Peygamber'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah aşkına bana Allah'ın kitabıyla hüküm ver" dedi. Ondan daha anlayışlı olan diğer davacı: "Evet, aramızda Allah'ın kitabıyla hüküm ver" Olayı anlatmam için bana izin verir misin? dedi. Hz. Peygamber: "Evet, olayı anlatabilirsin" deyince adam: "Benim oğlum bu ailenin yanında hizmetçilik yaparken bunun hanımıyla zina yaptı.

⁵² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, IV, 241-242; Dârimî, *Hudûd* 14; Buhârî, *Hudûd* 22, 23, 24, 25; Müslim: *Hudûd*, 16-22; Ebû Dâvud, *Hudûd* 23; İbn Mâce, *Hudûd* 9; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, III, 1345; İbn Hacer, *el-İsâbe*, V, 521-522; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XII, 123-134.

⁵³ Müslim, *Hudûd* 22, 23, 24; Ebû Dâvud, *Hudûd* 23; Tirmizî, *Hudûd* 9; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XII, 140-148, 166-171, 180, 192-193

Oğluma recm yapılacağı haberini aldım. Bundan dolayı bu adama yüz koyun ve bir cariyeye verdim. Sonra bu konuyu ilim ehline sordum. Bana, oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün, kadına da recm cezası uygulanması gerektiğini söylediler.” Bunun üzerine Hz. Peygamber, Allah’a yemin olsun ki, sizin aranızda Allah’ın kitabıyla hüküm vereceğim. “Koyunlar ve cariyeye iade edilecek, oğluna yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası uygulanacak.” Hz. Peygamber yanında bulunan Uneys’e: “Ey Uneys, kalk ve bu kadına git ve suçunu itiraf ederse onu recm et” dedi. Kadın suçunu itiraf edince emir gereğince kadın recmedildi.⁵⁴

Yukarıdaki örneklerde olayın içerisinde yer alan kişiler her ne kadar sahabe de olsalar, insani vasıfları gereği İslâm’ın emirlerine muhalif davranmışlardır. Yaptıkları eylemlerden dolayı da vicdanlarında derin rahatsızlıklar hissetmişler ve bu durumdan kurtulmak için hayatları pahasına da olsa suçlarını itiraf ederek sonuçlarına katlanmayı tercih etmişlerdir. Muhataplar suçlarını itiraf etmiş olmalarına rağmen Hz. Peygamber’in yanlış bir karar vermemek adına ve itiraflarından dönme ihtimaline karşı teennî ile hareket etmesi, neticenin ağır olmasından dolayıdır. Kişiler suçlarını net bir şekilde itiraf ettikten sonra, kararı uygulamaktan başka çıkar yol kalmamaktadır.

6/628 yılında yapılan ve Müslümanların zaferiyle sonuçlanan Benû Mustalık (Mureysi) Savaşı dönüşünde ordunun konakladığı esnada Ensâr ve Muhâcir arasında meydana gelen tatsız olaydan dolayı⁵⁵ Hz. Peygamber, Müslümanların bu olayla ilgilenmemeleri için ordunun hızlı bir şekilde hareket etmesini emretti. Bu esnada bir ihtiyaçtan dolayı karargâhın uzağında olan Hz. Âişe’nin hevdecinde olup olmadığı farkedilemedi. Hz. Âişe, karargâha geldiğinde farkedilir düşüncesiyle beklemeye başladı. Hz. Peygamber ordunun arkasını kontrol etmek amacıyla Safvân b. Muattal’ı görevlendirdi. Safvân b. Muattal beklemekte olan Hz. Âişe’yi tanıyınca devesine binmesini söyledi. O, devenin yularını tutarak hızlı bir şekilde or-

⁵⁴ Dârimî, Hudûd 12; Buhârî, Hudûd 30, 34,39, 46; Müslim, Hudûd 25; İbn Mâce, Hudûd 7; Tirmizî, Hudûd 8.

⁵⁵ Vâkıdî, *Kitâbü’l-Megâzî*, I, 404-413, II, 415-426; İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-Nebeviyye*, III-IV, 289-291; Muhammed b. Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 1990, II, 48-50; Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, II, 109; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 192-193; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 157-158; Diyârbekrî, *Târîhu’l-Hamîs*, II, 275-276; Muhammed Hudarî Bey, *Nûru’l-Yakîn fî Sirati Seyyidi’l-Mürselîn*, Kahire 1994, s. 231-235; Muhammed Rızâ, *Muhammed*, Dâru’l-Kalem, Beyrut 2003, s. 243-244.

duya yetişmeye çalıştı. Fakat orduya yetişemeyip geceyi yolda geçirdiler ve sabahleyin karargâha vardılar.⁵⁶ Hz. Âişe ve Safvân b. Muattal'ın karargâha geç katılmasını fırsat bilen münafıkların lideri Abdullah b. Ubey b. Selûl ve diğer münafıklar Hz. Âişe ve Safvân b. Muattal aleyhinde konuşmaya başladılar.⁵⁷ Hz. Peygamber, Abdullah b. Ubey b. Selûl, Hassân b. Sâbit, Mîstah b. Üsâse ve Hamne bt. Cahş'ın iftira kampanyalarından çok rahatsız oldu.⁵⁸ Medine bir ay boyunca bu olayla çalkalandıktan sonra Yüce Allah: "O iftirayı uyduranlar, içinizden bir guruhur. Bu iftirayı kendiniz için kötü bir şey sanmayın. Aksine o, sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri için işledikleri günahın cezası vardır. İçlerinden (elebaşlık ederek) o günahın büyüğünü üstlenen için ise ağır bir azap vardır"⁵⁹ âyetiyle Hz. Âişe'nin suçsuzluğunu açıkladıktan sonra Hz. Peygamber, bu iftira kampanyasına katılanları, "Namuslu kadınlara zina isnad edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir"⁶⁰ âyeti gereğince cezalandırmıştır.⁶¹

Sonuç

Hız. Peygamber ve Sahâbe arasındaki ilişki hem ilke hem de uygulama bakımından büyük önemi haizdir. Vahye muhatap olan ilk Müslümanlar günlük hayatın gereği olarak birtakım yanlış davranışlarda bulunmuşlardır. Onların bu eylemleri neticesinde bazen âyetler nâzil olmuş, bazen de bu eylemler Hız. Peygamber'in hadislerine konu olmuştur. Bu açıdan ilk nesil Kur'an'ın ve hadislerin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda Sahâbenin davranışları karşısında Hız. Peygamber'in tavrının, onları anlama ve algı-

⁵⁶ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 404-413, II, 426-429; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III-IV, 297-298; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 50; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II, 111-112; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 195-196; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 161; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II, 284-285; Hudarî Bey, *Nûru'l-Yakîn*, s. 236; Rızâ, *Muhammed*, s. 246.

⁵⁷ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 428-429, II, 426-429; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III-IV, 298-299; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 196; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 161-162; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II, 287; Hudarî Bey, *Nûru'l-Yakîn*, s. 236.

⁵⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 430; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, III-IV, 300-301; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II, 113; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 197; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 162; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II, 287; Hudarî Bey, *Nûru'l-Yakîn*, s. 237.

⁵⁹ Nûr: 24/11.

⁶⁰ Nûr 24/4.

⁶¹ Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II, 114; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 198.

lama noktasında Müslümanlara önemli bir bakış açısı kazandıracığı muhakkaktır.

Hız. Peygamber olumsuz davranış sergileyen Sahâbeye insan olmaları açısından yaklaşmış ve davranışlarını bu çerçevede değerlendirmiştir. O, yanlış davranışlarda bulunanları kibar ve nazik bir şekilde genel ifadelerle uyararak, kişinin toplum içerisinde gururunun kırılmamasına ve rencide edilmemesine özen göstermiştir. Böyle bir yaklaşım tarzı hem daha etkili hem de daha faydalıdır. O, bireyleri kazanma ve toplumu eğitime hususunda hassas davranırken kişilerin durumlarına göre akıllarını harekete geçirerek doğruyu bulmalarına yardımcı olmuştur.

Hız. Peygamber'in İslâm'ın ilke ve prensiplerinin çiğnenmesi durumundaki tavrı ise oldukça farklıdır. Kuralları ihlâl eden kim olursa olsun mevki, makam, ve sosyal statülerini dikkate almadan dinin emrettiği şekilde muamele yapardı. Çünkü sosyal adaletin sağlanması, toplumsal huzur ve barışın temin edilmesi, kanunlar önünde herkesin eşit olmasıyla mümkündür. Kanunların uygulanmasında farklılıkların meydana gelmesi, adalet mekanizmasına olan güveni sarsacağı gibi, vatandaşların da adaleti başka sahalarda aramalarına sebep olacaktır.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Aynî, Bedrüddin Ebî Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut ts.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhârî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan, *Fıkhu's-Sîrati'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, Beyrut 1991.
- Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap-İslâm Siyasal Aklı*, çev.: Vecdi Akyüz, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2001.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah Abdurrahman, *Sünenü'd-Dârimî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Diyârbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan, *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2009.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as, *Sünenü Ebî Dâvud*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Esad, Mahmud, *İslâm Tarihi*, sad. Ahmet Lütfü Kazancı-Osman Kazancı, Marifet Yayınları, İstanbul 1995.
- Ğazâlî, Muhammed, *Fıkhu's-Sîra*, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1994.
- Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev.: Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık ve Ticaret, İstanbul 1993.

- Hudârî Bey, Muhammed, *Nûru'l-Yakîn fî Sîrati Seyyidi'l-Mürselîn*, Dâru'l-Hadîs, Mısır 1992.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh Muhammed, el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb, thk.: Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Ceyl, Beyrut 1992.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Dâru'l-Kütübîl-İlmiyye, Beyrut 1995.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, Kahire 1987.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk.: Mustafa es-Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhafız Şelebî, Dâru Ibn Kesîr, Kahire 1994.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ el- Hâfız, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Dâru'l-Hadîs, Kahire 1994.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *Sünenü İbn-i Mâce*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- İbn Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dâru'l-Kütübîl-İlmiyye, Beyrut 1990.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddin Muhammed b. Muhammed Abdilkeram b. Abdilvahid eş-Şeybânî, *Üsdü'l-Gâbe fî Marifeti's-Sahâbe*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1989.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddin Muhammed b. Muhammed Abdilkeram b. Abdilvahid eş-Şeybânî, *el-Kâmil fî't-Târîh*, Dâru Sâdr, Beyrut 1979.
- İsbehânî, Ebu's-Şeyh, *Hiz. Peygamber'in Edeb ve Ahlâkı*, çev.: Naim Erdoğan, İstanbul, 1995.
- Kâdî İyâz, Ebu'l-Fadl İyâz b. Musa b. İyâz el-Yahsubî, *eş-Şifâ bi Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ*, Dâru'l-Erkam b. Ebî'l-Erkam, Beyrut 1995.
- Kandehlevî, Muhammed Yusuf, *Hayâtü's-Sahâbe*, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1993.
- Kara, Seyfullah, *Peygamber Döneminde Gençlik*, Ağaç Kitapevi Yayınları, İstanbul 2009.
- Kastallânî, Ebû'l-Abbâs Şehâbüddin Ahmed, *İrşâdü's-Sârî li Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1990.
- Kirmânî, Şemsüddin Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Saîd *el-Buhârî bi Şerhi'l-Kirmânî*, Dâru İhyâ'it-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1981.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünenü Nesâî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Nevevî, Muhyiddin, *Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, el-Matbaatü'l-Mısriyye ve Mektebetühâ, Mısır 1924.
- Rızâ, Muhammed, *Muhammed*, Dâru'l-Kalem, Beyrut 2003.
- Süheylî, Abdurrahman, *er-Ravdu'l-Unuf*, thk.: Abdurrahman el-Vekîl, basım yeri ve tarihi yok.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Dâru'l-Kütübîl-İlmiyye, Beyrut 1997.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer, *Kitâbü'l-Meğâzî*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1984.

